

Ph.D. értekezés tézisei

A transzléziós DNS polimeráz éta szerepe a transzkripció elongációban

Vamsi Krishna Gali

Témavezető: Dr. Unk Ildikó,
tudományos főmunkatárs

**SZTE Természettudományi és Informatikai Kar
Biológia Doktori Iskola**

**MTA Szegedi Biológiai Kutatóközpont
Genetikai Intézet**

**Szeged
2017**

BEVEZETÉS

A DNS megkettőződése során ha a replicatív polimeráz egy DNS károsodáshoz érve megakad, a replikáció folyamatosságának biztosítására más mechanizmusok lépnek fel. Ezek a DNS hibatolerancia útvonalak (DNA damage tolerance, DTT) folytatják a replikációt a károsodott templáton a károsodás eltávolítása nélkül. Az egyik hibatolerancia folyamat a transzléziós szintézis (translesion synthesis, TLS), mely során specializálódott, alacsony szelektivitású és fidelitású DNS polimerázok folytatják a beépítést a károsodással szemben és utána. A polimeráz éta (Pol η), amelyet *Saccharomyces cerevisiae*-ben a *RAD30* gén kódol, olyan TLS polimeráz, amely számos DNS károsodáson át tud haladni, az eredeti nukleotidnak megfelelőt beépítve hibamentes, míg eltérő nukleotidot beépítve mutációra hajlamosító hibaátírást eredményez. A Pol η egyedülálló abban, hogy hatékonyan és hibamentesen átírja a ciklobután pirimidin dimereket, amelyek az UV sugárzás hatására keletkező leggyakoribb fototermékek. Az UV léziók hibaments átírásában betöltött szerepével összhangban élesztőben a Pol η hiánya az UV-indukált mutagenézis megemelkedéséhez, míg emberben a variáns xeroderma pigmentosum rákra hajlamosító szindrómához vezet. Szintén hatékonyan és hibamentesen tud a Pol η áthaladni az egyik leggyakoribb spontán oxidatív károsodáson, a 8-oxo-7,8-dihidroguanin-on (8-oxoG).

A DNS károsodások akadályozhatják a transzkripciót is. Például in vitro kísérletekben a CPD-k erős akadályt jelentenek az RNS polimeráz II-nek (RNAPII). A transzkripciót blokkoló hibákat a transzkripció-kapcsolt reparáció távolíthatja el, mely kivágja a hibát a dupla szálú DNS-ből, majd a reparációs szintézis az eredeti szekvenciát helyreállítja. Azonban az, hogy a *dihydrofolát reduktáz* gén transzkripciója UV-val besugarazott kínai hörcsög sejtekben hamarabb visszaállt, mint hogy a CPD-k vagy más fototermékek eltávolítása megtörténhetett volna, a transzkripció során működő hibaátírási mechanizmusok meglétére enged következtetni.

Ezidáig úgy gondolták, hogy a transléziós RNS szintézist az RNAPII maga végzi, elongációs és más, még azonosítatlan faktorok segítségével. Kimutatták, hogy HeLa sejtekből tisztított TFIIF, TFIIIS, Elongin és CSB segítik az RNAPII-t bizonyos DNS hibák átírásában. Azonban az kevésbé ismert, hogy más, transzkripciót blokkoló hibák, mint a CPD-k, hogyan íródnak át, és mely faktorok befolyásolják a transzkripció hűségét.

PhD munkám során *in vivo* és *in vitro* kísérletekkel kimutattam, hogy a transléziós DNS polimeráz éta szerepet játszik a transzkripcióban, továbbá, hogy polimeráz aktivitása révén képes DNS léziók átírására azáltal, hogy ribonukleotidokat épít be mRNS szintézis során.

CÉLKITŰZÉSEK

Azt találtuk, hogy élesztőben a Pol η deléciója transzkripció elongáció inhibitorokra érzékeny fenotípust eredményezett. Ennek, és más előzetes eredmények hatására felállítottunk egy hipotézist, mely szerint a Pol η szerepet játszik a transzkripció folyamatában. Hipotézisünk igazolására a következő kérdésekre kerestük a választ:

- a) Közreműködik-e a Pol η a transzkripció folyamatában ?
- b) A transzkripció mely lépésében játszik szerepet a Pol η ?
- c) Mi a szerepe a Pol η aktiv centrumánál ebben a folyamatban?
- d) Képes-e a Pol η ribonukleotidok beépítésére nem-károsodott és károsodott DNS templáton?

KÍSÉRLETI MEGKÖZELÍTÉS

- Élesztő genetika, génkiütés helyspecifikus mutagenezissel
- DNS klónozás és manipuláció
- Rekombináns fehérje tisztítás
- Transzkripció elongáció in vivo mérése
- Reverz transzkripció utáni kvantitatív, valós idejű polimeráz láncreakció
- Kettős luciferáz riporter mérés
- Polimeráz aktivitás mérés ribonukleotid beépülés kimutatásával, enzim kinetika

EREDMÉNYEK ÉS MEGVITATÁSUK

Először is kimutattuk, hogy a Pol η -t kódoló RAD30 gén delécióját hordozó élesztők érzékenyek a transzkripció elongáció inhibitoraira, például mikofenolsavra. Ezért megvizsgáltuk, hogy a Pol η szerepet játszhat-e a transzkripció elongációban. Ehhez kettős luciferáz riporter assay-t alkalmaztunk, ahol a szentjánosbogár (*Photinus sp.*, ismertebb angol néven firefly) luciferáz gén expresszióját galaktóz indukálható promóter, míg a *Renilla* (*Renilla reniformis*, tengeri árvácsk) luciferáz gén expresszióját konstitutív promóter irányítja. Megállapítottuk, hogy Pol η hiányában az expresszió alacsonyabb volt mindkét promóterről. Megvizsgáltuk az endogén *GALI* és *GALI10* gének indukált expresszióját vad típusú és *rad30* deléciós törzsben reverz transzkripciót követő valós idejű kvantitatív polimeráz láncreakció (RT-qPCR) használatával. Azt tapasztaltuk, hogy Pol η hiányában e gének indukciója is hibát szenved. A transzkripció elongáció tanulmányozására direkt *in vivo* kísérletet (G-mentesre futtatás, G-less based Run-on, GLRO) végeztünk a LacZ kódoló régió használatával, amely relatív hossza és magas GC tartalma miatt alkalmas az elongáció hatékonyságának vizsgálatára. Azt tapasztaltuk, hogy a *rad30* deléciós törzs az ismert elongációs mutánsokhoz hasonlóan rosszabb hatásfokkal írodik át a *lacZ* gén. Mindezek alapján arra következtettünk, hogy a *rad30* deléciós törzs mikofenolsav érzékenységét az okozza, hogy a Pol η közvetlenül részt vesz a transzkripció elongációban.

A kapott eredmények annak elemzésére ösztönöztek bennünket, hogy vajon a transzkripció elongációban szükség van-e a Pol η polimeráz aktivitására, vagy egyszerűen strukturális szerepet tölt be. A polimeráz aktív centrumát inaktiváló egyetlen pontmutáció hatását vizsgáltuk úgy, hogy azt a *RAD30* genomi lókuszába integráltuk. Mind a mikofenolsav érzékenység, mind a kettős luciferáz assay és az RT-qPCR azt mutatták, hogy a mutáns úgy viselkedett, mint a deléciós törzs, tehát a Pol η polimeráz aktivitásnak szerepe van a transzkripció elongációban.

A Pol η jól ismert funkciója a DNS károsodás hibamentes átírása. Feltételeztük, hogy hasonlóan, a transzkripció megtorpanását okozó DNS károsodás esetén Pol η gyorsan menekítheti az elongációs komplexet, oly módon, hogy a károsodott nukleotiddal szemben ribonukleotidokat épít be a szintetizálódó RNS-be. E feltételezés megvizsgálására *in vitro* primer extenziós vizsgálatot végeztünk tisztított Pol η valamint DNS-templátot, RNS primert és mind a négy rNTP-t tartalmazó szubsztrát felhasználásával. Pol η képes volt RNS-hez ribonukleotidokat hozzáépíteni. Az egyes NTP-k beépítésének steady-state kinetikai elemzése kimutatta, hogy a Pol η magasabb hatásfokkal épít be ribonukleotidokat RNS-be, mint DNS-be. Ez azt mutatja, hogy ribonukleotidok beillesztése RNS specifikus. Azt is kimutattuk, hogy a Pol η DNS lézióval, például a 8-oxoguaninnal szemben is tud ribonukleotidokat beépíteni.

A fenti eredmények által a transzkripció egy új folyamatát fedeztük fel, amikor is egy DNS polimeráz transzkripciós elongációs faktorként funkcionál, és deléciója csökkent mRNS szintézishez vezet. Ezen kívül ez a polimeráz képes RNS-be ribonukleotidokat beépíteni, sőt egy gyakran előforduló károsodott nukleotidot, a 8-oxoguanint is képes templátjául használni. Ez által a transzkripció gyors és hatékony módon tud áthaladni bizonyos DNS károsodásokon, amelyek különben az RNS polimeráz II megakadását okoznák és sejthalálhoz vezethetnek. A humán Pol η mutációk általi inaktivációja genetikai szindrómához, a Xeroderma pigmentózum variáns formájához (XP-V) vezetnek. E betegség megértéséhez közelebb vihet a humán Pol η transzkripcióban betöltött esetleges funkciójának vizsgálata.

PUBLIKÁCIÓK

1. A doktori eljárást alapját képező 2 db közlemény:

Gali VK*, Eva Balint*, Nataliaia Serbyn, Orsolya Frittmann, Françoise Stutz, Ildiko Unk. Translesion synthesis DNA polymerase η exhibits a specific RNA extension activity and a transcription-associated function. Scientific Reports 2017. IF (2016): 4.259

*egyenlő hozzájárulás

Johnson C, **Gali VK**, Takahashi TS, Kubota T. PCNA Retention on DNA into G2/M Phase Causes Genome Instability in Cells Lacking Elg1. Cell Rep. 2016 Jul 19;16(3):684-95. IF (2016): 8.282

2. Referált folyóiratokban megjelent közlemények:

Gali VK*, Eva Balint*, Nataliaia Serbyn, Orsolya Frittmann, Françoise Stutz, Ildiko Unk. Translesion synthesis DNA polymerase η exhibits a specific RNA extension activity and a transcription-associated function. Scientific Reports 2017. IF (2016): 4.259

Halmi M, Frittmann O, Szabo Z, Daraba A, **Gali VK**, Balint E, Unk I. Mutations at the Subunit Interface of Yeast Proliferating Cell Nuclear Antigen Reveal a Versatile Regulatory Domain. PLoS One. 2016 Aug 18;11(8): e0161307. IF (2016): 3.057

Johnson C, **Gali VK**, Takahashi TS, Kubota T. PCNA Retention on DNA into G2/M Phase Causes Genome Instability in Cells Lacking Elg1. Cell Rep. 2016 Jul 19;16(3):684-95. IF (2016): 8.282

Andreea Daraba, **Gali VK**, Miklós Halmi, Lajos Haracska, Ildiko Unk. Def1 Promotes the Degradation of Pol3 for Polymerase Exchange to Occur During DNA-Damage-Induced Mutagenesis in Saccharomyces cerevisiae. PLoS Biol., 12 (2014), p. e1001771. IF (2016): 9.797

Total IF: 25.395

MTMT Number: 10043537

3. Egyéb szakmai anyagok

3.1. Konferencia előadások

Andreea Daraba, **Gali VK**, Miklós Halmai, Lajos Haracska, Ildikó Unk. Polymerase exchange at replication forks stalled at DNA damage sites. 4th Central European Genome Stability and Dynamics Meeting, Vienna, 2013.

Andreea Daraba, **Gali VK**, Miklós Halmai, Lajos Haracska, Ildikó Unk. DNA damage induced polymerase exchange at stalled replication forks. Hungarian Molecular Life Sciences, Siófok, 2013.

Gali VK, Balint Eva, Ildiko Unk - A novel function of yeast translesion DNA polymerase eta; Bruno F. Straub memorial conference, Szeged, Hungary (2014).

3.2. Poszterek

Gali VK, Olga Nagy, Margit Pal, Attila Farkas, Zoltan Bozoky, Peter Friedrich and Peter Deak. Determining the Calpain gene function in *Drosophila melanogaster*; VII.Hungarian Genetics congress, Balatonfüred, Hungary (2007)

Daraba Andreea, **Gali VK**, Halmai Miklós, Unk Ildikó – Polymerase exchange at replication forks stalled at sites of DNA damage in *Saccharomyces cerevisiae*; 38th FEBS Congress; Saint Petersburg, Russia (2013)

Gali VK, Takashi Kubota, Yuki Katou, Katsuhiko Shirahige & Anne D. Donaldson Role of Elg1-RLC in Replication-Coupled Nucleosome Assembly. Chromatin, Replication and Chromosomal Stability 2016 meeting. Copenhagen, Denmark (2016)